

Expozícia Anton Bernolák – život a dielo

Expozícia „Anton Bernolák - život a dielo“ zachytáva obdobie na konci 18. storočia, keď si mnohé európske národy, medzi nimi i slovenský, začínajú organizovať svoj národný život, formovať vlastný spisovný jazyk a tým dávať základ rozvoja vlastnej vzdelanosti. Aby sa spisovný jazyk mohol naplno uplatňovať aj v praktickom živote, bolo potrebné neustálený spôsob písania uviesť do riadne stanovených pravidiel. V osobe Antona Bernoláka dostala spisovná slovenčina svojho prvého kodifikátora, gramatikára a slovníkára, ktorému sa podarilo očistiť slovenčinu od cudzích vplyvov, položiť jej pevné základy a jej ustálením na vyše polstoročie, až do vystúpenia Ľ. Štúra, ukázať cestu rozkvetu domácej spisby a budovania národného povedomia.

Táto expozícia je inštalovaná vo výstavných priestoroch múzea v dvoch miestnostiach na poschodí v budove na Ul. M. R. Štefánika 58. Jej cieľom je návštevníkom priblížiť život a dielo prvého kodifikátora spisovného jazyka, ktorý najväčšiu časť svojho aktívneho života prežil v Nových Zámkoch a tu je aj pochovaný. Expozícia je zostavená z dvoj- a trojrozmerného materiálu – dobové fotografie rodiska Antona Bernoláka, jeho pôsobísk, jazykovednej činnosti, korešpondencia, knihy a iné. Fotomateriály sú rozmiestnené na plošných paneloch so sprievodným textom, trojrozmerný materiál sa nachádza vo vitrínach.

I. miestnosť

Na paneloch sa nachádzajú fotografie rodiska, miesta štúdií, účinkovania i posledného

odpočinku Antona Bernoláka od Slanice až po Nové Zámky. Fotografie sú dopĺňané sprievodným textom v chronologickom slede.

Zároveň je tu vyobrazená aj mapa Novozámockého dekanátu (dištriktu) pred rozdelením (obr. 1), ktorý bol v čase prevzatia Antonom Bernolákom pomerne rozsiahly, mal vyše 20 farností s početnými filiálkami (zelené značky). V roku 1804 (obr. 2) sa dekanát rozdelil na dolný a horný, pričom sídlo dolného dekanátu (modré značky) ostalo v Nových Zámkoch so správcom Antonom Bernolákom a sídlom horného dekanátu (červené značky) sa stali Tvrdošovce, kde sa jeho správcom stal tamojší farár Jozef Horváth. Po jeho smrti v roku 1808 toto správcovstvo prevzal farár Pavel Sabo. Vo vitrínach sú diela priekopníkov slovenského národného obrodzenia, rukopisy z pozostalosti a obálky z korešpondencie Antona Bernoláka. I keď novozámocký požiar v r. 1810 zničil takmer všetky Bernolákovy písomnosti, medzi zachránenými bola aj tzv. intencná knižka, do ktorej si k jednotlivým dňom zapisoval poriadok svätých omší, cesty po dekanáte i viaceré dôležité údaje. Túto časť dopĺňajú pamätne medaily a novšie publikácie o živote a diele A. Bernoláka, napr. A. Bernolák a bernolákovci (J. Považan), Slovenské učené tovarištvo (H. Radványi), Život a dielo A. Bernoláka (A. Maňovčík), Pamätnica Antona Bernoláka (J. Chovan) a iné.

II. miestnosť

Na paneloch sa nachádzajú ukážky z jazykovedných prác A. Bernoláka i z tvorby Juraja Fándlyho a Jána Hollého s ich podobizňami doplnené sprievodným textom. Nechýba tu ani známy obrázok zakladateľov Slovenského učeného tovarištva od Andreja Kováčika a fotografia všetkých 6-tich zväzkov Slovára s podobizňou Juraja Palkoviča.

Vo vitrínach sú umiestnené jazykovedné diela A. Bernoláka: Dizertácia, Gramatica Slavica, Etymológia i práce slovníkového a edičného charakteru: Perceptiones de agrorum cultu, časť **SI ovára**

i prepis prednášok profesora Matúša Pankla Náuka o poľnohospodárstve. Súčasťou expozície sú aj diela vydané pod záštitou Slovenského učeného tovarištva (1792-1800) ako Krizant a Daria (Trnava, 1793), Fándlyho Zelinkár (Trnava...) a iné.

Expozíciu dopĺňa busta Antona Bernoláka (T. Kavecký, 1993) a z pozostalosti Antona Bernoláka zachovaná orechová skriňa so zásuvkami (komoda), ktorú v testamente z r. 1809 odkázal vnučke svojej sestry Julie, Apolónii. Túto pozostalosť po intenzívnom pátraní našiel bývalý pracovník múzea, novozámocký bernolákovec, Jozef Mesiarkin (1910-2000) u Márii Vanekovej v Dolnom Kubíne, ktorá ju potom darovala do múzea. Následnou expertízou bola potvrdená originálnosť truhlice.

Anton Bernolák (1762 – 1813)

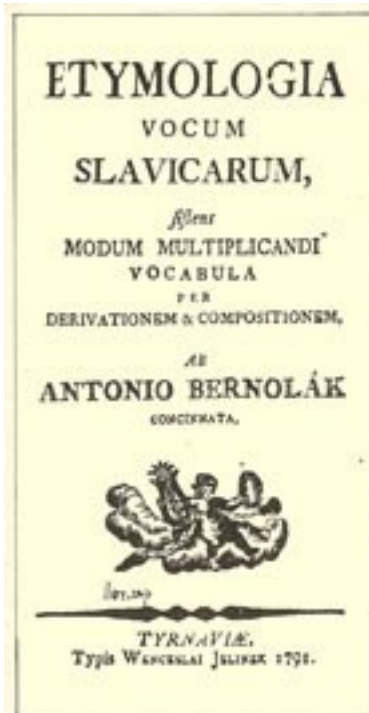
Rodisko

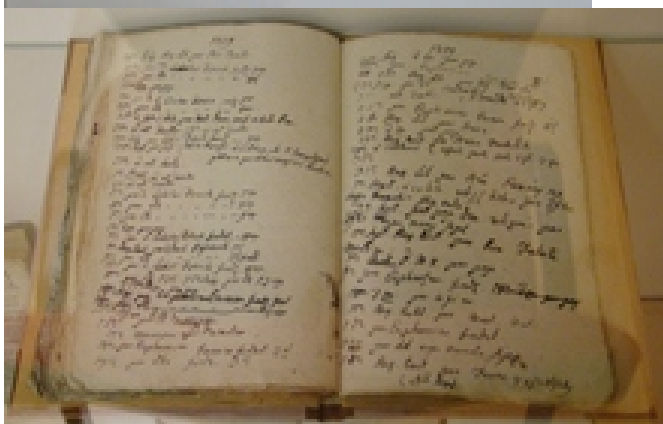
Anton Bernolák sa narodil v Slanici na Orave v októbri 1762. Táto obec dnes už nejestvuje, pretože v roku 1952 bola celá oblasť zatopená vodami Oravskej priehrady. Zostal tu len malý ostrovček s dvojvežovým kostolom, kde sa slúžila Bernolákova prímichná omša po jeho vysvätení za kňaza. Z tohto obdobia sú aj posledné záznamy o jeho pobyte v Slanici a pravdepodobne už nikdy sa sem nevrátil.

Štúdiá

Do základnej školy začal Anton Bernolák chodiť v neďalekom Námestove, nakoľko v tom období v Slanici škola ešte nebola zriadená. Zatiaľ nie je presne určené miesto absolvovania nižších tried gymnázia, i keď v literatúre sa uvádza Ružomberok (tiež Ostrihom, Trnava či Jäger), v zozname študentov ružomerského gymnázia sa Anton Bernolák či Antonius Brnolak, ani obmena tohto mena nenachádza. Potvrdené je zatiaľ iba vyššie gymnaziálne štúdium na hlavnom gymnáziu v Bratislave. Po absolvovaní dvojročného filozofického kurzu v Trnave, kde bol chovancom seminára sv. Štefana (Stephaneum) odišiel na teologické štúdiá do Viedne. Tu študoval dva roky a po zatvorení seminára Pázmáneum, ktorého bol chovancom, prišiel do Bratislavy, aby v generálnom seminári pokračoval v teologickom štúdiu, ktoré piatym ročníkom v r. 1797 dokončil dosiahnutím akademického titulu bakalár teológie. Tu našiel aj vhodné prostredie, ktoré mu umožňovalo realizovať svoje národnobuditeľské ciele a zapísať sa tak do dejín slovenského národa ako prvý kodifikátor spisovnej slovenčiny. Preto so skupinou mladých teológov hľadal cesty k vytvoreniu jednotného spisovného jazyka. Na základe odpovedí na tzv. pozývacie listy, ktoré rozposlal profesor pastorálnej teológie Michal Kratochvíla slovenským katolíckym vzdelancom, aby poznal ich mienku na vytvorenie slovenského jazyka, úmysel A. Bernoláka uzákoniť spisovnú slovenčinu bol podporený a tak po viac ako dvojročnej svedomitej príprave a odbornom jazykovednom štúdiu vyšiel v máji 1787 latinský spis *Disertatio philologico-critica de litteris Slavorum*, kde stanovil základné pravidlá prvého slovenského spisovného jazyka. Pripojil k nej aj príručku o pravopise (*Orthographiu*), ktorá v tom istom roku vyšla aj samostatne. Dôkazom toho, že Bernolákova pravopisná sústava sa rýchlo ujímala, je aj prvá slovenská báseň vydaná v roku 1788 pod názvom *Visokej školi v zámku prešporskem postavenej smutné lúčení* a podľa novej spisovnej normy upravená Fándlyho *Dúverná zmlúva* vydaná v roku 1789.

Anton Bernolák a Nové Zámky

